

Blaž Mesec

KOMENTAR K ANALIZI O ISKALCIH ZAPOSLOTITVE

SPLOŠNO

Raziskave, ki bi skušale evalvirati učinke strokovnega dela s tršimi metodami, kot je zgolj impresionistično samoocenjevanje izvajalcev samih, so na našem strokovnem področju še redke. Zato velja s takimi poskusi seznaniti čim širši krog v stroki dejavnih, da bi jih posnemali in izboljševali. To se mi zdi bolj plodno kot abstraktno pričkanje za in proti temu ali onemu -izmu ali tej ali oni -logiji. Tako bo lahko vsakdo sam ob konkretnem primeru presodil, ali je določeno raziskovalno početje smiselno ali ne, in v kolikšni meri je raziskava uporabna in metodološko dobro izvedena. To velja tudi za raziskavico Metoda Tekavčiča. Tekavčičevo analizo sem izrecno priporočil za objavo, ker je, čeprav začetniški, vendar resen in pošten poskus, da bi s primerjavo med dvema skupinama ocenili, ali je sodelovanje v klubu za iskanje zaposlitve kaj izboljšalo zaposlitvene možnosti sodelujočih. Hkrati pa daje dovolj priložnosti, da se ob tem primeru učimo načrtovati take raziskave.

NAČRT

a. Raziskovalec se je odločil preveriti učinke sodelovanja v klubu za iskanje zaposlitve po vzorcu eksperimenta z eksperimentalno (obravnavano) in kontrolno skupino. Eksperimentalno skupino so sestavljali člani kluba, ki so se za sodelovanje v klubu prijavili prostovoljno, kontrolno skupino pa na način naključnega vzorčenja izbrani brezposelni, ki se niso odločili za sodelovanje v klubu. Obe skupini sta po strukturi izenačeni glede na osem relevantnih neodvisnih spremenljivk; *nista pa obe izbrani naključno* (eksperimentalna je »samoizbrana«). Samo če bi bili *obe* skupini izbrani po naključnem izboru (in bi nato eno od njiju vključili v klub), bi lahko domnevali, da sta izenačeni tudi glede na začetno stanje odvisnih spre-

menljivk. Samo v tem primeru bi lahko opustili merjenje pred vključitvijo v klub oziroma ob začetku dela v klubu. Tako pa ne vemo (če si ne pomagamo z retrospektivnimi samoocenami), ali so razlike med obema skupinama nastale kot posledica vključitve ene od njiju v klub ali so obstajale med skupinama že prej.

b. Vedno, kadar imamo opraviti s samoizbrano skupino – in brezposelni, ki so se sami javili za sodelovanje v klubu, so taka skupina –, se je treba vprašati, kako to, da so se eni javili, drugi pa ne; ali se tisti, ki so se javili, morda razlikujejo od onih, ki se niso, po značilnostih, ki lahko pomembno vplivajo na končno stanje odvisnih variabel. Morda so ti, ki so se vključili v klub, bolj motivirani, da najdejo delo, da kaj storijo zase, da se aktivirajo. Če je tako, so njihovi boljši končni rezultati (več zaposlitev ipd.) posledica dejstva, da so »po naravi«, »že od prej« bolj aktivni in prizadevni, in ne posledica dejstva, da so sodelovali v klubu. Pri raziskavi take vrste ni dovolj, da ugotovimo končne razlike med skupinama, ampak nam gre za to, da dokažemo, da je do teh razlik prišlo *zaradi obravnave*, v našem primeru zaradi sodelovanja v klubu. Dokazati moramo, da so klubi nekaj vredni, če naj bi še naprej uživali podporo.

To velja načelno. Posamezne variable pa so lahko operacionalizirane na tak način, da omogočajo sklepati, ali se na njih odraža učinek sodelovanja v klubu. Zato velja kljub načelnemu dvomu v možnost vzročno-posledičnega sklepanja pogledati vsako spremenljivko posebej.

MERJENJE

Od 5 oziroma 6 spremenljivk sta samo dve taki, ki omogočata registrirati učinek:

- samoocena spremembe zaupanja vase (zmanjšalo/ostalo isto/se povečalo)
- izobraževalne namere (se je udeležil

kake oblike usposabljanja ali izobraževanja/se ni udeležil; se namerava/se ne namerava)

Pri samooceni spremembe zaupanja vase gre za retrospektivno oceno, to pomeni, za samoregistracijo razlike med »pretestom« (spominom na stanje pred vključitvijo) in posttestom (registracijo stanja po vključitvi). Pri izobraževalnih namerah je mogoče primerjati preteklo dejansko usposabljanje (stanje »prej«) z namerami po usposabljanju v prihodnosti (stanje »potem«).

Ostale variable so bodisi take narave ali pa je bilo merjenje izvedeno na tak način, da ni mogoča primerjava med stanjem pred vključitvijo in po njej. Pri nastopu do delodajalca (samoocena nastopa do delodajalca: zelo dober/dober/slab) nimamo podatka, kako so anketirani ocenjevali svoje nastope pred delodajalci pred vključitvijo v klub. Doživljanje lastne brezposelnosti je bilo primerjano (med člani in nečlani) pred vključitvijo v klub, ne pa tudi po njej oziroma (za kontrolno skupino) po določenem času (kot posttest). Po načinu iskanja zaposlitve so bili člani kluba vprašani retrospektivno (»Ali ste že pred vključitvijo v klub aktivno iskali zaposlitev?«), nečlani pa so odgovarjali za aktualno situacijo (»Ali v zadnjih dneh aktivno iščete zaposlitev?«). Odgovori niso primerljivi, saj se nanašajo na dve različni časovni točki. Zanimivo je, da so bili nečlani vprašani po številu prošelj, ki so jih poslali v preteklem mesecu, člani pa ne, oziroma, število prošelj, ki so jih napisali in odposlali v klub, ni navedeno, čeprav se je redno beležilo. Tako se je izmuznila primerjava, ki bi bila zelo zanimiva. Podobno velja za oceno možnosti za zaposlitev (odgovori niso tabelirani). O možnostih za zaposlitev so bili člani obeh skupin vprašani samo, preden se je ena skupina vključila v klub. O ustreznosti iskanja prek zvez so bili oboji vprašani le enkrat; mogoče je ugotoviti aktualno razliko med obema skupinama, ne pa razlike med »prej« in »potem«.

Zaradi premalo jasne klasifikacije odvisnih variabel in pomanjkljive izvedbe merjenja imamo torej lahko za znamenje učinka kluba samo razlike na zgoraj navedenih dveh variablah; za silo lahko prištejemo k ugodnim rezultatom tudi razlike med skupino E in skupino K v nastopu pred delo-

dajalcem. Ali lahko te razlike pripišemo učinku dejavnosti v klubu, ali pa so morda obstajale že prej? Člani kluba sami jih pripisujejo učinku kluba. Mimo te samoocene pa nimamo drugih mer, ki bi omogočale od samoocene neodvisno oceno.

Poglejmo vseeno, po katerih vidikih sta se obe skupini verjetno razlikovali, še preden se je ena vključila v klub (gl. *tabelo 5*).

Eksperimentalno skupino torej v večjem številu sestavljajo iskalci, za katere je brezposelnost zlasti psihološko breme; ki menijo, da jim tudi družina pomaga (poleg tega, da spremlja oglase), zlasti da jim vliva upanje, manj finančno; ki do vključitve niso sami iskali dela po formalnih in neformalnih poteh in so se zanašali, da jih bo obveščal RZZ; ki menijo, da je iskanje dela po zvezah ustrezno; ki menijo, da sami ne iščejo dovolj aktivno, in so motivirani za izobraževanje.

Kontrolno skupino pa sestavljajo iskalci zaposlitve, ki jim je brezposelnost zlasti ekonomska in ne toliko psihološka obremenitev; ki menijo, da jim tudi družina pomaga (poleg tega, da spremlja oglase) zlasti finančno in ne toliko z vplivanjem upanja; ki trdijo, da sami aktivno iščejo delo po oglasih in objavah RZZ; ki so manj naklonjeni iskanju »po zvezah«; ki menijo, da dovolj aktivno iščejo delo; in ki so manj motivirani za izobraževanje (saj imajo nekoliko boljšo izobrazbeno strukturo – kontrolirana neodvisna variabla, kjer so razlike največje, čeprav ne dovolj velike, da bi bile statistično pomembne pri izbrani stopnji tveganja).

Kaj te razlike pomenijo za sklepanje o učinkih kluba? Nekoliko poenostavljeno lahko rečemo: v klub so se vključili tisti iskalci zaposlitve, ki so bili bolj motivirani za to obliko dela; ne moremo trditi, da so se vključili tisti, ki so že prej bolje obvladali veščine, ki naj bi se jih naučili šele v klubu (kar bi se potem pokazalo kot navidezen učinek kluba).

TEORIJA O ŠIBKIH IN MOČNIH ISKALCIH ZAPOSLOTITVE

Tvegajmo korak v teorijo in zatrdimo, da imamo pred seboj dva različna tipa iskalcev zaposlitve: tip A in tip B, ki do določene

TABELA 5: VERJETNE RAZLIKE MED SKUPINAMA PRED VKLJUČITVIJO V KLUB

	EKSPERIMENTALNA S.	KONTROLNA S.
IZRAŽENA PSIHOLOŠKA OBCUTLJIVOST navajanje psiholoških obremenitev brezposelnosti kot pomembnih	večja več jih navaja psihološke obremenitve kot pomembne	manjša manj jih navaja psihološke obremenitve kot pomembne
INTENZIVNOST ISKANJA ZAPOSLOTITVE iskanje po objavah RZZ, časopisih, s pomočjo prijateljev, znancev	manjša manj jih je iskalo delo na te načine	večja več jih je iskalo delo na te načine
ODVISNOST OD FORMALNIH SLUŽB zanašanje na obvestila RZZ	večja »zanašali so se, da jih bo RZZ obveščal«	manjša niso se zanašali na obve- ščanje RZZ, iščejo sami
MNENJE O NEFORMALNEM ISKANJU menijo, da je iskanje »po zvezah« ustrezno	sprejemanje menijo, da je iskanje »po zvezah« ustrezno	zavračanje menijo, da iskanje »po zvezah« ni ustrezno
GOTOVOST O USTREZNOSTI LASTNEGA ISKANJA prepričanje, da sami dovolj aktivno iščejo delo	manjša negotovi glede lastnega iskanja zaposlitve; »želeli pridobiti znanje o drugačnem načinu iskanja«	večja »prepričani, da sami dovolj aktivno iščejo zaposlitev«
MOTIVACIJA ZA IZOBRAŽEVANJE vključenost v programe izobraževanja in usposabljanja v preteklosti	večja več jih je, ki so se v preteklosti vključili v take programe	manjša manj jih je, ki so se v preteklosti vključili v take programe
PESIMIZEM-OPTIMIZEM mnenje, da imajo slabe možnosti za zaposlitev	manj pesimizma manj jih je, ki so pred- vključitvijo v klub menili, da imajo slabe možnosti	več pesimizma nekaj več jih je, ki so menili, da imajo slabe možnosti
MNENJE O PSIHOLOŠKI OPORI DRUŽINE mnenje, da jim družina »vliva upanje«	večja več jih je, ki jim družina »vliva upanje«	manjša manj jih je, ki jim družina »vliva upanje«
FINANČNA OPORA DRUŽINE mnenje, da jim družina finančno pomaga	manjša manj jih je, ki menijo, da jim družina finančno pomaga	večja več jih je, ki menijo, da jim družina finančno pomaga

mere sovpadata z razdelitvijo na eksperimentalno in kontrolno skupino. Tip A, ki ustreza skupini, ki se je vključila v klub, doživlja nezaposlenost bolj kot psihično obremenitev, je sam od sebe manj aktiven in spreten pri iskanju, pa bolj vodljiv in motiviran za usposabljanje. Tip B, ki ustreza skupini, ki se ni vključila v klub, pa doživlja brezposelnost bolj kot ekonomsko in ne

toliko kot psihično breme (ali pa zanika, da doživlja psihično obremenitev), se noče vključiti v klub, ampak poskuša reševati položaj s svojimi močmi, tudi ne po zvezah; sodi, da je pri tem dovolj aktiven in ne da dosti na usposabljanje in izobraževanje. Po besedah Tekavčiča: »Prepričani so, da znajo sami dovolj aktivno iskati zaposlitev in da jim klub ni potreben.«

Tip A bi lahko poimenovali z besedami, kot so: VODLJIV, UČLJIV, ODVIŠEN, ŠIBEK; IŠČE POMOČ IN JO SPREJME; tip B pa z besedami, kot so: NEVODLJIV, NEUČLJIV, NEODVIŠEN, MOČAN; NE IŠČE POMOČI IN JE NE SPREJME. Skratka, če malo pretiramo in poudarimo samo skrajnosti (v smislu idealnih tipov), bi lahko rekli, da imamo opraviti na eni strani z »weak guys«, na drugi pa s »tough guys«, ali vsaj z ljudmi, ki se delajo, da so »tough«, močni, trdi – ki bi to radi bili.

Ob tem se spomnimo na znano teorijo o šibkih in močnih vezeh (Granovetter 1973, cit. v: Ward 1984, Mesec 1991). Ugotovili so, da stari ljudje, ki živijo v družini oziroma so povezani v sorodstveni mreži (kar imenujejo raziskovalci »močne vezi«), težje poiščejo pomoč ustanov kot ljudje, ki nimajo družine in so povezani predvsem s prijatelji in znanci (»šibke vezi«). To vodi do tega, da lahko ljudje z močnimi vezmi tudi prepozno poiščejo pomoč socialnih in zdravstvenih služb, ker se preveč zanašajo na pomoč družine, oziroma, njihova družina se obotavlja poiskati tujo pomoč, ker sodi, da bo lahko pomagala sama. V našem primeru sicer ni mogoče ugotoviti teh razlik v naravi vezi pri obeh skupinah, očit-

ne pa so razlike v pojmovanju sebe. Tako kot v primeru močnih vezi družina misli, da lahko sama pomaga staremu članu, in ne išče pomoči služb, tako tudi v našem primeru »močan« iskalec zaposlitve misli, da lahko sam, brez pomoči ustanov in usposabljanja, najde delo. Na koncu pa se lahko pokaže, da je med »šibkimi«, ki so priznali svojo nemoč ter poiskali pomoč zunaj družine in v določenem smislu tudi zunaj samega sebe in zaverovanosti vase in svoje sposobnosti, več takih, ki so dobili zaposlitev, kot med tistimi, ki so se opirali le na svoje moči.

KONCEPTUALIZACIJA IN PREDLOG MERSKEGA POSTOPKA

Šibkosti konceptualizacije in merjenja lahko popravimo. Spodaj je možna varianta (gl. tabelo 6). Če bi kdo želel drugod ponoviti to raziskavo, mu svetujem, naj dosledno pri obeh skupinah, obravnavani in neobravnavani, izvede anketiranje pred vključitvijo ene v klub in po določenem času dela v klubu, npr. v razmaku dveh ali treh mesecev (lahko tudi v več razmakih) oz. v razmaku, ki omogoča zajeti večino članov kluba.

Literatura

- B. MESEC (1991), Pomoč na domu v okviru pluralističnega socialnega varstva. Okrogla miza *Sedanost in prihodnost gerontoloških dejavnosti v Sloveniji*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- R. A. WARD *et al.* (1984), Informal Networks and Knowledge of Services for Older Persons. *Journal of Gerontology* 39, 2: 216-233.

TABELA 5. PREDLOG KONCEPTUALIZACIJE, MERSKIH LESTVIC IN PORAZDELITVE MERJENJ

ODVISNE SPREMENLJIVKE

SKUPINA E SKUPINA K
 PRED PO PRED PO

A. DOŽIVLJANJE BREZPOSELNOSTI

- Samoocena *možnosti za zaposlitev*
- »Kako ocenjujete svoje trenutne možnosti za zaposlitev?« (1-5)
- Samoocena *obremenjenosti*
- »Kako težka obremenitev je za vas dejstvo, da niste zaposleni?« (5-1)
- Samoocena *zaupanja vase*
- »Kako v teh dneh ocenjujete svoje zaupanje vase?« (1-5)
- *Indeks doživljanja (3-15)*

B. MOTIVACIJA

- Samoocena *želje*
- »Kako močno si želite, da bi dobili delo?« (1-5)
- Samoocena *prizadevanja*
- »Kako močno si dejansko prizadevate, da bi dobili delo?« (1-5)
- Samoocena *pripravljenosti, sprejeti delo*
- »Ali ste pripravljeni sprejeti delo, ki je nižje od vaše kvalifikacije?« (1-5)
- *Indeks motivacije (3-15)*

C. PRIDOBLJENE VEŠČINE

- Samoocena *zmožnosti iskanja ponudb*
- »Kako bi ocenili svojo zmožnost iskanja ponudb?« (1-5)
- Samoocena *zmožnosti pisne samopredstavitve*
- »Kako bi ocenili svojo zmožnost pisne samopredstavitve?« (1-5)
- Samoocena *zmožnosti osebne samopredstavitve*
- »Kako bi ocenili svojo zmožnost osebne samopredstavitve?« (1-5)